

DUMNEZEASCĂ SCRIPTURĂ A LEGII VECHI ȘI A CELEI NOI

Se tipărește acum a doua oară,
la 100 de ani după ediția din 1914, cu binecuvântarea

SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE
DE RĂSĂRIT DIN ROMÂNIA

sub arhipăstoria ÎPS Mitropolit Vlasie Mogârgan

EDITURA
ADORMIREA MAICII DOMNULUI
BUCUREȘTI

La centenarul ediției sinodale din 1914

*Iată vin zile, zice Domnul:
și voi trimite foamete pre pământ,
nu foamete de pâine, nici sete de apă,
ci foamete de a auzi cuvântul Domnului*
Amos 8, 11

*Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu
tot graiul ce iese din gura lui Dumnezeu*
Matei 4, 4

Prin minunata purtare de grijă a lui Dumnezeu aducem înaintea cititorilor astăzi, la centenarul ediției sinodale din 1914, o nouă ediție a **Bibliei, adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a celei Noi**. Străduințele noastre de a tipări această nouă ediție s-au datorat necesității credincioșilor de a avea Cuvântul lui Dumnezeu nestrămutat, neschimbat în litera lui, precum l-am moștenit de la înaintașii noștri, spre a ne fi hrană și băutură duhovnicească. Și pentru a ne face cât mai înțeleși în ceea ce am dorit să oferim credincioșilor, vom înfățișa pe cât de scurt și limpede cu putință ce am cugetat și am încercat să realizăm prin ediția de față.

Izvoarele Sfintei Scripturi și însemnătatea lor pentru textul biblic

Mai înainte de a enumera pe scurt cele mai însemnate ediții ale Sfintei Scripturi în limba română, se cuvine să vorbim despre izvoarele Sfintei Scripturi, din ce limbă s-a tradus și cine au fost cei care au săvârșit această lucrare dumnezeiască.

Septuaginta, al cărei nume provine de la cei 72 învățați iudei, câte 6 din fiecare seminție a poporului lui Israil, care au tălmăcit scripturile ebraice în limba greacă, este cel dintâi izvor al cărților Vechiului Testament. Ea datează din secolul III î.Hr. și a fost săvârșită la cererea împăratului egiptean Ptolomeu al II-lea Filadelful, întemeietorul faimoasei Bibliotecii din Alexandria. Cele mai vechi manuscrise relativ complete ale Septuagintei, existente astăzi în lume, datează din secolul al IV-lea d.Hr.; ele sunt mai vechi decât orice manuscris în limba ebraică.

Textul Masoretic constituie cel de-al doilea izvor al cărților Vechiului Testament. Până la începutul erei creștine, iudeii au folosit Septuaginta fără urmă de suspiciune, însă odată cu apariția creștinismului ei încep să o respingă. În secolul I d.Hr., rabinii stabilesc canonul Bibliei ebraice, care va fi diferit de versiunea oferită de Septuaginta. Ei aveau să scrie în secolul al III-lea: „Scripturile nu trebuie să fie scrise în limba greacă. Șaptezeci de învățați din vechime au scris Tora în greacă pentru împăratul Ptolomeu și acea zi a fost la fel de blestemată pentru Israil precum cea în care a fost făurit vițelul de aur, pentru că Tora nu putea fi tradusă întocmai” (Sefer Tora I, 8).

Prin urmare, ei vor respinge Septuaginta și vor utiliza de acum înainte doar Scripturile ebraice. Din cauza faptului că manuscrisele lor erau scrise la început

doar cu consoane, între secolele VI-X d.Hr., învățații evrei numiți masoreți (de la *mesorah*, care înseamnă tradiție) vor înfăptui o standardizare a textului ebraic, adăugând vocale. Mai târziu, toate manuscrisele care datau dinainte de această standardizare au fost distruse. Această variantă în limba ebraică a cărților Vechiului Testament va fi cunoscută sub numele de Textul Masoretic. Cele mai vechi manuscrise existente astăzi în lume datează din secolele IX-XI d.Hr..

Septuaginta și Textul Masoretic sunt cele două izvoare principale ale cărților Vechiului Testament și, după cum mărturisește istoria, ele diferă nu doar prin limba în care au fost scrise, ci și prin forma, conținutul și fundamentul lor teologic. În Septuaginta vom regăsi toate cărțile Vechiului Testament, însă din Textul Masoretic lipsesc câteva dintre acestea, precum: *Tovit*, *Iudita*, *Varuh*, *Cartea lui Ieremia Proorocul*, *III Esdra*, *Înțelepciunea lui Isus fiul lui Sirah*, *Înțelepciunea lui Solomon*, Cărțile I-III Macavei; din alte cărți precum *Estir* și *Daniil* lipsesc părți importante, iar în altele există deosebiri însemnate față de Septuaginta. În ce privește fundamentul teologic al celor două izvoare, Septuaginta aparține tradiției iudaice dinainte de venirea Mântuitorului, reflectând cu mai multă acuratețe moștenirea poporului lui Israil, pe câtă vreme Textul Masoretic aparține tradiției rabinice din secolele VI-X după Hristos, ostilă mărturisirii și profețiilor existente în Vechiul Testament referitoare la Hristos.

Ediția sinodală din 1914 între celelalte ediții ale Sfintei Scripturi în limba română

Prima ediție a Sfintei Scripturi în limba română a văzut lumina tiparului în anul 1688, fiind cunoscută sub numele de **Biblia de la București**, sau **Biblia lui Șerban Cantacuzino**. Aceasta este cea dintâi traducere integrală în limba română a Sfintei Scripturi, după Septuaginta, săvârșită de stolnicul Constantin Cantacuzino, frații Radu și Șerban Greceanu, logofeți, cu sprijinul Episcopului Ghermano de Nyssa, directorul Academiei Grecești din Constantinopol, și al lui Sevastos Kymenites, directorul Școlii Grecești din București. Vechiul Testament a fost revizuit după traducerea lui Nicolae Milescu spătarul.

O a doua ediție completă a Sfintei Scripturi va fi tipărită abia în 1795 și va fi cunoscută sub numele de **Biblia de la Blaj**, și mai rar **Biblia lui Ioan Bob**. Traducerea va fi săvârșită de Samuil Micu Clain, după Septuaginta, utilizând Biblia de la București și ediții în alte limbi, și va fi tipărită de Episcopul Ioan Bob la tipografia seminarului greco-catolic din Blaj. Această ediție va fi desconsiderată neîncetat din cauza faptului că traducătorul și editorul său au fost greco-catolici, însă va fi utilizată și reeditată de multe ori. Având o limbă mai apropiată cu un secol de contemporaneitate, și fiind mai luminată în unele locuri, confruntată atât cu Biblia de la București, cât și cu originalul grec pentru o reproducere cât mai fidelă a textului original, Biblia de la Blaj a rămas, în ciuda provenienței sale, un text de referință.

În secolul XIX, vor fi tipărite mai multe ediții ale Sfintei Scripturi. În 1819, va apărea **Biblia de la Sankt Petersburg**, cu sprijinul Societății Biblice Ruse, filială a Societății Biblice Britanice. Ea constituie o reeditare a Bibliei de la Blaj, oferită societății de Mitropolitul Gavriil al Chișinăului. În această perioadă, Societatea Biblică Rusă se va îngriji de tipărirea multor altor ediții ale textelor sfinte în limba română, cu banii protestanților.

Între anii 1854-1856, Episcopul Filotei al Buzăului se va ocupa de tipărirea **Bibliei de la Buzău**, în 5 volume. Episcopul Filotei va revizui textul Bibliei de la București din 1688 și a celei de la Blaj din 1795, înlăturând regionalismele și schimbând o sumă de cuvinte și expresii, pentru o mai bună înțelegere a textului.

Între anii 1856-1858, Mitropolitul Transilvaniei, Andrei Șaguna, va tipări o nouă ediție a Sfintei Scripturi, **Biblia de la Sibiu** sau **Biblia lui Andrei Șaguna**, cu ilustrații, având la bază vechile traduceri din anii 1688, 1795, 1854, confruntate cu textul original al Septuagintei, ediția de la Atena din 1843 și o traducere slavonă.

În același timp, începând din secolul al XIX-lea, protestanții se implică din ce în ce mai mult în tipărirea și răspândirea cărților bisericești în tiraj mare, îndeobște a Sfintei Scripturi, edițiile lor fiind tributare erorilor existente în învățătura lor de credință. Astfel, în 1838, va fi tipărit **Noul Testament de la Smirna** în tipografia unei misiuni protestante americane în 5.000 de exemplare. Se indica doar faptul că a fost tipărită la dorința episcopilor din Valahia, după un exemplar dat de aceștia, iar textul acestei ediții a fost folosit pentru reeditare de mai multe ori.

În 1867, Societatea Biblică Britanică și pentru Străinătate va tipări Noul Testament la București. În 1871, aceeași societate va tipări Noul Testament la Iași, iar în 1873 la Budapesta. Până la ediția sinodală din 1914, multe versiuni ale Bibliei, Noului Testament și Psaltirii vor vedea lumina tiparului prin intermediul acestei societăți protestante. În general, aceste versiuni nu menționau numele traducătorilor, nici locul și data apariției.

Pentru a contracara avântul acestei societăți biblice, ale cărei ediții erau considerate ca având tentă protestantă, în dispută fiind mai multe pasaje atât din Vechiul Testament, cât și din Noul Testament, pe 23 octombrie 1908, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a luat hotărârea de a tipări, prin purtarea sa de grijă și sub îndrumarea sa directă, o nouă Sfântă Scriptură. Această ediție se va numi **Ediția Sfântului Sinod** și va vedea lumina tiparului în zilele regelui Carol I, la Tipografia Cărților Bisericești din București.

Această primă ediție sinodală a rămas până astăzi singura ediție aprobată de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române tradusă după Septuaginta. Ea a constituit o revizuire a Bibliei de la Blaj din 1795, prin intermediul Bibliei de la Buzău și a Bibliei lui Andrei Șaguna, efectuată începând cu anul 1895, din inițiativa mitropolitului primat Iosif Gheorghian, de comisii succesive alcătuite din

membri ai Sfântului Sinod. Este, de asemenea, prima versiune a Sfintei Scripturi în grafie latină autorizată de Biserica Ortodoxă Română.

În 1936, din îndemnul și cu purtarea de grijă a patriarhului Miron Cristea, va fi tipărită o nouă traducere a Sfintei Scripturi, realizată după Septuaginta și Textul Masoretic, de către Mitropolitul Moldovei, Nicodim Munteanu, în colaborare cu preoții profesori Vasile Radu și Gala Galaction. În 1938, va apărea o nouă ediție a celei din 1936, care nu va primi recunoașterea Sfântului Sinod.

Edițiile sinodale următoare, din anii 1944, 1968, 1975, 1982, 1988, 1990 și 1993 au la bază textul ediției din 1936, cu îmbunătățiri de limbă și stil. Începând cu ediția din 1968, acestea vor fi tipărite cu sprijinul material al Societăților Biblice Unite.

Edițiile Sfintei Scripturi existente astăzi

În 1988, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române a retipărit cu caractere latine Biblia de la București din 1688 într-o ediție jubiliară, la 300 de ani de la apariția ei. În 2000, la inițiativa episcopului greco-catolic Virgil Bercea, Tipografia Vaticană din Roma va republica Biblia de la Blaj într-o ediție jubiliară, cu sprijinul material al Papei Ioan Paul al II-lea. În 2001, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române va aproba tipărirea unei noi versiuni a Sfintei Scripturi, realizată de Arhiepiscopul Clujului, Bartolomeu Valeriu Anania. Pentru această nouă versiune, el va utiliza Septuaginta și Textul Masoretic, consultând totodată ghidurile de traducere ale Societăților Biblice Unite. În 2004, Editura Polirom va începe să tipărească o nouă traducere a Vechiului Testament după Septuaginta, realizată de un grup de cercetători, patrologi și lingviști de la Colegiul Noua Europă.

Odată cu înființarea Societății Biblice Române în 1992, care-și va schimba numele în Societatea Biblică Interconfesională din România, se hotărăște realizarea unei traduceri interconfesionale a Sfintei Scripturi. Astfel, în 2010, sub egida acestei societăți, va vedea lumina tiparului o nouă ediție a Noului Testament prin care se urmărește micșorarea deosebirilor de traducere apărute de-a lungul timpului între diferitele ediții ale textului biblic și alinierea la standardele Societăților Biblice Unite.

De ce am ales să retipărim ediția sinodală din 1914, și nu Biblia de la București (1688), Biblia de la Blaj (1795) sau altă ediție din secolul XIX sau XX ?

Biblia de la București (1688), ca și Biblia de la Blaj (1795), reprezintă monumente ale limbii și culturii române și au rămas de-a lungul veacurilor texte de referință ale Sfintei Scripturi. Însă, graiul lor este greu accesibil, încurcat și pe alocuri aproape de neînțeles pentru credincioșii contemporani. Pentru o înțelegere aprofundată a cuvântului dumnezeiesc este necesară cunoașterea cuvintelor și expresiilor arhaice, care îngreunează mult citirea Sfintei Scripturi.

Biblia de la Buzău, ca și Biblia lui Andrei Șaguna sau alte ediții apărute în secolul XIX, sunt manuscrise tranzitorii, în cadrul cărora se încearcă înnoirea limbii, eliminarea regionalismelor și arhaismelor din secolele XVII și XVIII, care devin de neînțeles chiar pentru secolul XIX, și îndreptarea unor pasaje mai întunecate ale cuvântului dumnezeiesc.

Ediția sinodală din 1914 este o încununare a străduințelor ierarhilor din secolul XIX și începutul secolului XX de a oferi păstoriților lor Dumnezeiasca Scriptură în grafie latină, într-o limbă română modernă, accesibilă până în zilele noastre, respectându-se cu fidelitate textul Septuagintei și evitând contaminările cu învățături străine de Ortodoxie.

După ediția sinodală din 1914, lumea ortodoxă se pleacă curentului existent în principal în lumea protestantă, și apărut ulterior și în cea catolică, de a utiliza Textul Masoretic ca text de bază pentru Vechiul Testament. Nu se va renunța cu totul la Septuaginta, din simplul motiv că Textul Masoretic nu cuprinde toate cărțile Vechiului Testament așa cum le cunoaștem din Sfintele Scripturi vechi, însă ortodocșii vor face concesii mari textului ebraic.

Din cauza acestei tendințe, care se manifestă până astăzi, ediția sinodală din 1914 este ultima ediție a Sfintei Scripturi fidelă textului Septuagintei. De-a lungul secolului care a trecut de la prima sa tipărire, ea a dat proba timpului, câștigând încrederea și prețuirea cărturarilor și credincioșilor deopotrivă, dovedindu-se a fi o mărturie curată a cuvântului dumnezeiesc, neîntinată de învățături străine. Neîndoios, ea ar putea fi supusă unei revizui, având mici erori de traducere și neaduceri la zi ale unor cuvinte și expresii foarte vechi, însă o asemenea muncă pare cu neputință de înfăptuit în acest veac viclean și înșelător. În această ediție centenară, ne-am mărginit la a-i duce îmbunătățiri minime, de neapărată trebuință, care, sperăm, vor înlesni citirea ei.

Ce aduce nou ediția centenară din 2014 ?

Ediția din 2008 a constituit o fotocopiere a ediției originale din 1914. Ea re-produce cele 1646 de pagini originale, la care se adaugă un canon din Pidalion cu privire la cărțile canonice ale Vechiului și Noului Testament, ilustrații și hărți. Având în vedere că a fost o reproducere a textului original, ediția din 2008 a prezentat aceleași dezavantaje cu acesta: caracterul prea mic și prin urmare mai greu de citit, greșelile de tipar existente în original, și o neuniformizare a limbii utilizate datorată faptului că ediția din 1914 a văzut lumina tiparului cam în același timp în care Academia Română statornicea noile reguli ale limbii moderne.

Ediția centenară este o retipărire a textului original cules și, prin urmare, a fost posibilă redarea textului cu caractere mai mari, mai ușor de citit, ceea ce a însemnat totodată un număr mai mare de pagini față de original. De asemenea,

au fost eliminate greșelile de tipar din original și s-a realizat o minimă uniformizare a limbii, care a presupus folosirea de-a lungul întregului text a acelorași forme ale cuvintelor, **fără a se schimba nici un cuvânt în sine sau a afecta în vreun fel topica**. Au fost înnoite unele părți de vorbire, precum: în preajma (în loc de 'împreajma'), dimprejur (din prejur), celălalt (cellalt, celalt) etc; au fost păstrate forme vechi ale verbelor, precum: a îngrija, a plini, a spăimânta, a despărți - despărtească, a ucide - ucigă, a prinde - prinză etc, ca și forme vechi ale substantivelor: acoperământuri, roate, schiptru etc; a fost utilizată o singură formă pentru un cuvânt dat: împestrit (în loc de împiestrit, împistrit, împestrit), nesilnic (năsâlnic, năsilnic) etc. Formele întrebuintate au fost alese pentru o citire și înțelegere mai ușoară a textului, dar și pentru păstrarea graiului bisericesc vechi, plin de dulceață.

Pentru a nu schimba cuvinte, folosind sinonime și locuțiuni - care puteau fi asemănătoare sau ar fi putut lumina textul -, cuvintele și expresiile arhaice au fost adunate și explicitate într-un glosar. Adăugăm, de asemenea, unități de măsură și monede din vremurile scripturistice, lunile anului evreiesc, o scurtă cronologie a împăraților lui Iuda și Israil și proorocii care au profețit în vremea lor, precum și hărți.

Ediția centenară va avea, în plus față de ediția sinodală din 1914, miniaturi la începutul fiecărei cărți a Vechiului și Noului Testament. Încă din primele veacuri creștine, manuscrisele Sfintei Scripturi au fost împodobite cu miniaturi iscusit zugrăvite. Această tradiție a existat și în țările Române, cele mai cunoscute codice - precum Tetraevangheliarul lui Urie (copiat de mână și pictat la anul 1429) sau Liturghierul Mănăstirii Slatina (secolul XVI) - fiind manuscrise pe pergament săvârșite cu cerneluri colorate, bogat ornamentate. În ultimele secole, influența protestantă s-a făcut simțită și asupra tradiției ilustrării Sfintei Scripturi cu miniaturi, ediției sinodale din 1914 lipsindu-i aceste elemente decorative, care îmbină în chip măiestrit imaginea cu cuvântul dumnezeiesc. Prin împodobirea cu imagini a actualei ediții, se dorește reluarea tradiției decorării cărților bisericești, îndeosebi a Sfintei Scripturi.

Această ediție a fost realizată prin purtarea de grijă și cu binecuvântarea arhiepiscopului nostru, Episcopul Flavian Ilfoveanul, care ne-a sprijinit și încurajat duhovnicește în această lucrare. Și mai presus de toate, acestea au fost cu putință prin nețărmurita grijă și dragoste de oameni ale Dumnezeuului nostru, care a înmulțit puterea și temeritatea acolo unde ele au lipsit și a făcut să prisosească darul acolo unde au lipsit iscusința și vrednicia.

*Editura Adormirea Maicii Domnului
București, 2014*

DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ A LEGI VECHI FACEREA

CAP. 1. Facerea lumii.

Intru început au făcut Dumnezeu cerul și pământul.

2. Și pământul era nevăzut și netocmit și întuneric era deasupra adâncului; și Duhul lui Dumnezeu se purta pre deasupra apei.

3. Și au zis Dumnezeu: să se facă lumină și s-a făcut lumină.

4. Și au văzut Dumnezeu lumina că este bună; și au despărțit Dumnezeu între lumină și între întuneric.

5. Și au numit Dumnezeu lumina ziua și întunericul l-au numit noapte. Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață; zi una.

6. Și au zis Dumnezeu să se facă tărie

în mijlocul apei; și să fie despărțind apă de apă; și s-a făcut așa.

7. Și au făcut Dumnezeu tăria; și au despărțit Dumnezeu între apa, care era sub tărie și între apa care era deasupra tăriei.

8. Și au numit Dumnezeu tăria cer; și au văzut Dumnezeu că este bine; și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață; ziua a doua.

9. Și au zis Dumnezeu: să se adune apa cea de sub cer într-o adunare, și să se arate uscatul; și s-a făcut așa; și s-a adunat apa cea de sub cer întru adunările sale; și s-a arătat uscatul.

10. Și au numit Dumnezeu uscatul pământ și adunările apelor le-au numit mări; și au văzut Dumnezeu că este bine.

11. Și au zis Dumnezeu: să răsară pământul iarba verde, care să semene

1. Ioan 1, 1-2; Evr. 1, 10; Ps. 101, 26. **2.** Ps. 32, 6. **3.** 2 Cor. 4, 6; Ps. 32, 9. **4.** Isaia 45, 7. **5.** Ps. 73, 17. **6.** Jer. 10, 11-12.

7. Ps. 135, 6; 103, 3; 148, 4. **8.** Jer. 10, 12; 51, 16. **9.** Iov 38, 8; Ps. 32, 7; 103, 10. **10.** Ps. 88, 12. **11.** Luca 6, 44.

sămânță după fel și după asemănare, și pom roditor, care să facă rod, căruia să fie sămânța lui într-însul după fel pre pământ; și s-a făcut așa.

12. Și a dat din sine pământul iarbă verde, care seamănă sămânță după fel și după asemănare; și pom roditor, care face rod, a căruia sămânța lui este într-însul după fel pre pământ; și au văzut Dumnezeu că este bine.

13. Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață; ziua a treia.

14. Și au zis Dumnezeu: să se facă luminători întru tăria cerului, ca să lumineze pre pământ și să despărtească între zi și între noapte. Și să fie spre semne și spre vremi și spre zile și spre ani.

15. Și să fie spre luminare întru tăria cerului, ca să lumineze pre pământ și s-a făcut așa.

16. Și au făcut Dumnezeu doi luminători mari: luminătorul cel mai mare spre stăpânirea zilei; iar luminătorul cel mai mic spre stăpânirea nopții și stelele.

17. Și i-au pus pre ei Dumnezeu întru tăria cerului, ca să lumineze pre pământ.

18. Și să stăpânească preste zi și preste noapte și să despărtească între lumină și între întuneric; și au văzut Dumnezeu că este bine.

19. Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață; ziua a patra.

20. Și au zis Dumnezeu: să scoată apele vietăți cu suflete vii și păsări zburătoare pre pământ sub tăria cerului; și s-a făcut așa.

21. Și au făcut Dumnezeu chiții cei mari și tot sufletul vietăților, ce se târăsc, care

le-au scos apele după felul lor; și toată pasărea zburătoare după fel; și au văzut Dumnezeu că sunt bune.

22. Și le-au binecuvântat Dumnezeu, zicând: creșteți și vă înmulțiți și umpleți apele mării, și cele zburătoare să se înmulțească pre pământ.

23. Și s-a făcut seară, și s-a făcut dimineață; ziua a cincea.

24. Și au zis Dumnezeu: să scoată pământul suflet viu după fel de cele cu patru picioare și de cele ce se târăsc și hiare pre pământ după fel; și s-a făcut așa.

25. Și au făcut Dumnezeu hiarele pământului după felul lor și dobitoacele după felul lor și toate cele ce se târăsc pre pământ după felul lor; și au văzut Dumnezeu că sunt bune.

26. Și au zis Dumnezeu: să facem om după chipul nostru și după asemănare; și să stăpânească peștii mării și păsările cerului și dobitoacele și tot pământul și toate vietățile cele ce se târăsc pre pământ.

27. Și au făcut Dumnezeu pre om, după chipul lui Dumnezeu l-au făcut pre dânsul, bărbat și femeie i-au făcut pre ei.

28. Și i-au binecuvântat pre ei Dumnezeu zicând: creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul; și-l stăpâniți pre el și stăpâniți peștii mării și păsările cerului și toate dobitoacele și tot pământul și toate vietățile, care se târăsc pre pământ.

29. Și au zis Dumnezeu: iată am dat vouă toată iarba, ce face sămânță de semănat, care este deasupra a tot pământul; și tot pomul, care are întru sine rod cu sămânță de semănat, va fi vouă de mâncare.

14. Ps. 135, 6-9; 8, 4. 16. Ps. 135, 6-9; 8, 4. 18. Ps. 103, 20-21. 21. Ps. 103, 26.

22. 8, 16; 9, 1; 35, 11. 26. 5, 1; 9, 6. 27. Col. 3, 10; Mat. 19, 4; Marcu 10, 6. 28. 8, 16; 9, 2; 35, 11. 29. 9, 3.